

6. Дела о расторжении брака в Украинской ССР. *Социалистическая законность*. 1948. Сентябрь. № 9. С. 35–36.

7. Сусло Д.С. Недостатки практики судов Украинской ССР по делам о расторжении брака. *Социалистическая законность*. 1947. Апрель. № 4. С. 26–27.

8. Хохлов Н. Недостатки в работе некоторых судов по делам о расторжении брака. *Социалистическая законность*. 1949. Ноябрь. № 11. С. 15–19.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-4>

**ІМПЕРСЬКА БІЛЬШОВИЦЬКА ПОЛІТИКА
ГЕНОЦИДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ШТУЧНИХ ГОЛОДОМОРІВ**

Дурнов Є. С.

*доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу*

*Департаменту персоналу Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Сокур Ю. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Щербатюк В. М.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Слід зазначити, що для радянських дослідників і вчених тема Голодомору була закритою. Офіційна ідеологія і пропагандистська машина комуністичної партії стверджувала, що такого явища взагалі не існувало. Понад півстоліття трагедія Голодомору в Україні 1932 – 1933 рр. перебувала поза увагою світової громадськості. Лише у листопаді 1998 р. у 65-річчя найстрашнішого геноциду українського народу вперше

в Україні було широко вшановано мільйони жертв. Того ж року вийшов Указ Президента України Л. Кучми, згідно з яким в останню суботу листопада щороку вшановуватимуться жертви Голодомору. Цей день став Днем пам'яті жертв Голодомору.

Ще 1918 р. на території України військовою силою була запроваджена продрозкладка – система примусової заготівлі сільськогосподарських продуктів у 1918–1921 рр. На VIII партійному з'їзді, що відбувся у березні 1919 р. вирішено вжити заходів по організації землеробства, серед яких пролунала пропозиція створення колективних господарств – сільськогосподарських комун та артілей. З другої половини 1920-х років керівники більшовицької започатковують індустріалізацію та колективізацію. Водночас була заборонена вільна торгівля продуктами.

Запровадження насильницької продрозкладки викликало незадоволення селян, які вдалися до активного збройного спротиву, захищаючи власні майно і врожай [1]. Однак насильницька політика більшовиків в українському селі [2] призвела до глибокої економічної та політичної кризи в Україні, яку більшовики намагалися подати як «продовольчі труднощі» [3, с. 151]. У зв'язку з цим більшовики посилили так звану продовольчу роботу – фактично насильницьке відбирання зерна, інших продуктів та навіть особистого майна селян. Для цього в Україну були послані тисячі робітників-залізничників, російських селян із північних теренів Росії, де населення перебувало на межі голоду. Цей прийшлий в Україну контингент був зацікавлений у такій роботі, адже, як писав В. Ленін мав «особо ясно осознать и чувствовать несправедливость обжорства крестьян на Украине» [4, 67]. У таких обставинах у 1921 – 1923 рр. у боротьбі з українським селянством більшовики вперше застосували голод. Згодом, визнавши цей метод боротьби дієвим, у повній мірі його було застосовано у 1932–1933 рр. Більше того, намагаючись приховати трагічні події, що відбувалися в Україні від світової громадськості, кордони України було наказано оточити військами, щоб не дати голодуючим роз'їхатись по світу.

Штучний характер Голодоморів підтверджується політикою, яку проводили більшовики в Україні на чолі з В. Ленінін у 1918–1920-х роках, а у 1930–1940-х роках – на чолі із Й. Сталінін. Підґрунтям проведення геноциду стали урядові вказівки та вироблені на їх основі партійні документи. Так, у 1921 р. В. Ленін письмово наказав М. Фрунзе, що головне завдання на той час для всієї Радянської влади – зібрати з України 200–300 млн пудів хліба, що було тоді для більшовиків питанням життя і смерті... [5, с. 300]. Ще раніше Л. Троцький, виступаючи на таємній інструктивній нараді перед політкомісарами, які

вийжджали в Україну, закликав повернути її імперській Росії, яка з 1917 р. вела визвольну боротьбу за свою державність, адже, як зазначалось, без українського вугілля, заліза, руди, хліба, солі і Чорного моря Росія існувати не може, вона задихнеться і з нею – радянська влада... Для партійних і радянських чиновників вводилась брехлива інструкція, суть якої зводилась пояснювати в українському суспільстві, що хліб візьмуть тільки у куркулів і не для Росії, а для бідних українських селян, робітників і Червоної армії, яка вигнала Денікіна з України [6, с. 15].

Організація штучних Голодоморів 1920 – 1930-х років в Україні була спричинена імперською політикою більшовиків, які, здобувши владу, перестали агітувати за право націй на самовизначення і виокремлення їх у незалежні держави. Переїнявши естафету у царської влади, вони швидко зрозуміли, що український, як й інші народи, необхідно тримати в рамках колишньої імперії. Й. Сталін писав у газеті «Правда» від 10 жовтня 1920 р., що центральна Росія не може довго триматися без допомоги окраїн, що дають багато сировини, палива, харчових продуктів... [7, с. 20]. Саме через це і через бажання придушити опір України більшовики організували загально відомі інтервенцію, «червоний терор», військовий комунізм, розкуркулення і колективізацію, знищення релігії тощо.

Співставлення партійних документів свідчить про те, що справжнім організатором голодної смерті мільйонів українців були партійні органи, керовані ЦК ленінсько-сталінської партії. У 1933 р., коли число померлих від голоду сягнуло мільйони, секретар ЦК КП(б)У Мендель Хатаєвич констатував: «...між селянами і нашою владою точиться жорстока боротьба. Це боротьба на смерть. Цей рік став випробуванням нашої сили і їхньої витривалості. Голод довів їм, хто тут господар. Він коштував мільйони життів, але колгоспна система існуватиме завжди. Ми виграли війну!» [8, 21].

Стає очевидним, що Голодомор 1932 – 1933 рр. був спричинений не природними явищами, а спланований керівництвом радянської держави. Внаслідок спланованого голодомору в ті роки загинуло, як свідчать дані різних досліджень, 7–8 млн людей [6, 18].

ХІІ з'їзд КП(б)У в січні 1934 р. визнав особливу роль ЦК у цій справі. Наголошувалось, що «винятково сприятливі умови для досягнення найшвидшого перелому на селі» [8, 21] відіграла промова товариша Й. Сталіна на січевому Пленумі ЦК і ЦВК ВКП(б) та на з'їзді колгоспників-ударників, а також «Закон про хлібоздачу», створення політвідділів радгоспів і МТС. Відзначалось, що під керівництвом ЦК КП(б)У розгромлено націоналістичні контрреволюційні організації,

які намагались відірвати Україну від Радянського Союзу, «мобілізовано всю партійну організацію на боротьбу з українським націоналізмом – головною небезпекою на Україні» [8, с. 21]. І як наслідок – знищення мільйонів українців.

Правляча партійна верхівка в СРСР побоювалася розростання опору радянській владі, особливо в національних районах. Зрозуміло, що невдоволення насильницькою колективізацією в Україні наростало. Про це, зокрема, оперативний наказ ДПУ УРСР від 13 лютого 1933 р. «Про чергові завдання агентурно-оперативної роботи органів ДПУ УРСР, де наголошувалось: «... організований саботаж хлібозаготівель..., організовані масові крадіжки в колгоспах і радгоспах, терор на найбільш стійких, витриманих комуністів і активістів села; перекинення на Україну восени 1932 р. десятків петлюрівських комісарів, поширення контрреволюційних листівок, дають підстави говорити про існування в Україні організованого контрреволюційного повстанського підпілля, зв'язаного із закордоном... Ми зіткнулись з єдиним, скрупульозне розробленим, планом організації збройного повстання на Україні до весни 1933 р. з метою повалення Радянської влади і встановлення капіталістичної держави, так званої «української незалежної республіки»» [9, арк. 28].

Не виключенням з числа терористичних дій щодо населення України став й голод 1946–1947 рр. І хоча у ті повоєнні роки у сільському господарстві досить сильно відчувалась нестача чоловічих робочих рук та явною була посуха, все ж головною причиною голоду знову стала політика радянської влади, зокрема, все та ж, хлібозаготівельна кампанія. Для її посилення в березні 1947 р. в Україну Й. Сталін прислав Л. Кагановича, якого затвердили першим секретарем ЦК КП(б)У. Вилучений хліб, як і в 1932–1933 рр., експортувався за кордон. Його вивозили до країн Центральної та Західної Європи – Польщу, Чехословаччину, Румунію, Болгарію, Німеччину, Францію та ін. Це робилося, в першу чергу, задля збереження політико-військового впливу у Європі та підтримки прокомуністичних режимів країн так званої «народної демократії» [10, 42]. Протягом 1946 – 1947 рр. з України було вивезено 2,5 млн. тон зерна, а кількість жертв Голодомору 1946–1947 рр. подають різні: одні дослідники називають 1,2 млн., інші – близько 1 млн. [11, с. 78]. Водночас це була підготовлена сталінським режимом помста за бажання українців створити власну державу у роки війни 1941–1945 рр. та діяльність ОУН і УПА.

Більшовицька колективістська доктрина ведення господарювання призвела до катастрофічного порушення традиційних господарських зв'язків, до загальної дезорганізації виробництва. Українські селяни

збройно протидіяли цій політиці. Терор голодом став дієвим і кінцевим заходом в їх упокоренні. Голодомори в Україні – це цілеспрямована економічна і політична політика більшовиків проти українських селян. Знищення мільйонів українських селян водночас призвело до різкої зміни демографічної ситуації в Україні, яка відчувається й нині.

Література:

1. Щербатюк В.М. Боротьба селян України проти більшовицької агресії та режиму 1917–1923 років (За матеріалами Державного архіву Київської області і Галузевого архіву Міністерства оборони України). *Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки*. Черкаси. 2008. Вип. 133–134. С. 114–120.
2. Щербатюк В.М. Тактика більшовиків щодо захоплення влади в українському селі. *Визвольний шлях*. 2002. № 8. С. 38–47.
3. Ленін В.І. Нова економічна політика і завдання політосвіт. Повне зібрання творів (ПЗТ). Т. 44 (червень 1921 – березень 1922). К.: Вид-во політ. літ-ри України, 1974. С. 147–166.
4. Ленин В.И. Заметки о мерах борьбы с голодом и об усилении хозяйственной работы. ПСС. Т. 44. (июнь 1921 – март 1922). М.: Изд-во полит. лит-ры, 1970. С. 67–68.
5. Ленин В.И. Телеграмма комвойсками М.В. Фрунзе, К.А. Авксентьевскому, А.М. Постникову, всем ЗК и ЗКУ Украины, командармам 4, 6 и 1 Конной Армии, комвойсками Киевского округа А.И. Егорову 1921 г. ПСС. Т. 52. (письма, ноябрь 1920 – июнь 1921). М. Изд-во полит. лит-ры. 1970. С. 300–301.
6. Кузьmineць О.В., Сокур В.В., Сокур Ю.В. Більшовицько-сталінські голодомори мовою документів. К.: «МП Леся». 2013. 53 с.
7. Сокур В.В., Сокур Ю.В. Голодомори мовою документів. К. Освіта України. 2017. 118 с.
8. Сокур В.В., Сокур Ю.В. Голодомори мовою документів і свідчень. 2-ге вид. доп. та перероб. К. ФОП Маслаков. 2018. 123 с.
9. Архів МВС України. Ф. 46, оп. 1, спр. 1 а, 28 арк.
10. Щербатюк В.М. Голод як засіб насильницького впровадження більшовицької політики в українському селі. *Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць*. К. 2014. Вип. 83 (№ 4). С. 38–45.
11. Кондратюк К.К. Голод 1946–1947 рр. в Україні: сучасні інтерпретації істориків. *Вісник Львівської комерційної академії*. Львів. 2010. Вип. 9. С. 74–80.